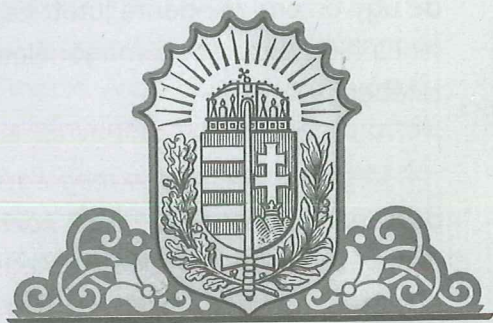

*„Fegyvert, s vitézt
éneklek”*

TÖRTÉNETEK A VITÉZI RENDRŐL

OLÁH SZABOLCS

Csongrád vármegye *vitézi mozaikjai*

A Vitézi Rend a Horthy-kor egy újonnan alapított szervezete volt, melynek jogi alapját a 6650/1920 M.E. számú rendelet képezte.¹ A rendelettel egy olyan szervezet jött létre, mely egy új társadalmi réteget („új nemességet”) képzett Magyarország társadalmában.² A kutatás jelenlegi állása alapján több mint 27 ezer egykori vitézzel számolhatunk a korszakban.³ Az intézmény azonban nem élte sokkal túl Horthy kormányzói tisztségéről való lemondását (1944. október 16.), mivel előbb az Ideiglenes Nemzeti Kormány feloszlatta az 529/1945. M.E. számú rendelettel,⁴ majd a (második) Magyar Köztársaság idején a 12.770/1948. számú kormányrendelet megszüntette a Vitézi Rend jogi alapját.⁵

Magyarország 1945 és 1989 közötti politikai berendezkedése a Vitézi Rendet fasiszta szervezetnek bélyegezte, így az érdemi kutatás csak az 1989-es rendszerváltozást követően kezdődhetett meg.⁶ A történeti feltárás során keletkezett tudományos publikáció többsége a rend országos történetére vonatkozott, azonban a 2010-es években felélénkültek a regionális és helytörténeti kutatások. E kutatási feldolgozás eredmények tekinthető a *„Fegyvert, s vitézt éneklek”*. *Történetek a Vitézi Rendről* című tanulmánykötet is.

A kötetben négy szerző munkásságának eredménye olvasható. Bernátsky Ferenc (Szeged, 1972–) a Tornyai János Múzeum általános múzeumigazgató-helyettese. Tóth Marcell (Szeged, 1990–) a Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád-Csanád Vármegyei Levéltárának levéltárosa, illetve a Pécsi Tudományegyetem Interdiszciplináris Doktori Iskolájának doktorandusza. Rácz Róbert és Kovács Ferenc esetében pedig hódmezővásárhelyi, helytörténeti kutatókról értekezhetünk.

Bernátsky Ferenc *„A vitézavatás száz éve”* című időszaki kiállítást foglalja össze írásában, mely a Tornyai János Múzeum falai között volt látható 2021. augusztus 21-e és 2022. február 14-e között. A szerző jól ráértett a kiállítás bemutatásának legjobb módjára, amikor is egy-egy emberi sorsot is beleszó (Pl.: vitéz Vasas Imre története) a kiállított tárgyak bemutatásába.⁷ Magam is ott voltam a kiállítás 2021. augusztus 21-i megnyitóján és végignéztem a tárlatot, így ezek alapján csekély mennyiségnek tartom a kilenc oldalas bemutatást. Megfontolandónak tartok egy kiállítás vezető készítését (még ha utólag is), így lehetőség nyílna a kiállítás részletesebb bemutatására, melynek esetében érdemes mintaként tekinteni a *„Csillag és Kereszt”*⁸ című kiadványra.

Rácz Róbert írásában a Hódmezővásárhelyhez köthető vitézek telkeivel foglalko-

zott, melyek jellemzően Hódmezővásárhely közigazgatási határán belül- és kívül, illetve 1941 után a Délvidéken voltak megtalálhatóak. A tanulmány megírását a szerző családtörténeti kutatása inspirálta, mivel a dédnagyapja és nagyapja is a Vitézi Rend tagja volt egykor. A tanulmány fontos mérőföldkőnek tekinthető a hódmezővásárhelyi telkes vitézek múltjának feltárása esetében. Külön kiemelendő a vitézi telkek térképen történő ábrázolása és a telkeket összegző táblázatok.⁹ Azonban a szöveg több ponton is precizításra szorul, hogy maradéktalanul megfeleljen a tudományos publikálás követelményeinek. Ezért a jövőben érdemesnek tartom szakértő segítségét kérni e téren. Emellett javaslom a kutatás folytatását, melynek során bővítésre szorul a szakirodalmi háttér,¹⁰ illetve szükséges a felhasznált források mennyiségének növelése.¹¹

Tóth Marcellnél egy kiemelkedő személy, vitéz Csukonyi Ferenc ezredes (Szeged, 1890 – Szeged, 1971) élete és szolgálata olvasható. Csukonyi a császári és királyi 46. gyalogezredben szolgálta végig az első világháború borzalmait. A Vitézi Rend egyik első szegedi vitéze volt, mivel az első nyilvános vitézavatáson került avatásra. Emellett még avatása előtt, 1921. augusztus 5-én Csanád vármegye Vitézi Székének széktagjává nevezték ki. 1924-ben az Országos Vitézi Szék adminisztrációjához csatlakozott és az 1944-es nyilas-hungarista hatalomátvétel után, akaratan kívül a Vitézi Rend vezetőjévé nevezték ki. A második világháború után meghurcolták. Élete végéig megfigyelték és csak segédmunkásként alkalmazták.¹² A mellékletek jól kiegészítik a szöveget, azonban a közgyűjteményekben őrzött tárgyak esetében érdemes lett volna feltüntetni a pontos leltári számot, mert jelen állapotban csak az intézmény derül ki.

Kovács Ferenc tollából vitéz Darvassy István (Hódmezővásárhely, 1888 – Buda-

pest, 1960) festőművész, Arany Vitézségi Éremmel kitüntetett frontharcos életrajza tárul az olvasó elé. Az életrajzban szerepel Darvassy életének minden fontosabb állomása, így a szerző sikeresen húz egy pályaképet a kutatás alanyáról. Belső eloszlás esetében aránytalan a tanulmány, mivel Darvassy katonai és művészi pályája felül van reprezentálva, miközben magánéletéből csak egyes szegmensek kerültek lejegyzésre (Pl.: házasságkötése).¹³ Egy-egy publikáció esetében fontos kérdésként merül fel, hogy milyen mértékben alkalmazzunk idézeteket, mivel figyelni kell az egyensúlyra. Ebben az esetben sajnos a szerző nem volt következetes e téren és túlburjánzának az idézetek. Szerencsésebb lett volna, ha csak kis számban kerülnek be idézetek a műbe, így arányosabb lehetne a szöveg, illetve lett volna hely arra, hogy a teljes és részletes életmű bemutatásra kerüljön.

Összességében úgy gondolom, hogy a kötet mérföldkönek tekinthető a Csongrád vármegye, Szeged szabad királyi és Hódmezővásárhely törvényhatósági jogú városok Vitézi Széke történetének feltárásában zajló kutatások esetében. Hiszen bemutatásra került egy párját ritkító időszak kiállí-

tás (számos helyi vonatkozással), feltérképezésre került a vitézi telekrendszer egy kis része, illetve közelebbről megismerhetővé vált kettő vitézi életpálya is. Külön üdvöztőnek tartom azt is, hogy nemcsak történészek, hanem a történettudományban kevésbé járatos helytörténeti kutatók is részt vettek a projektben, hiszen ezáltal szélesebb körű kép tudott kirajzolódni. Azonban éppen ezért, erősebb szakmai kontroll lett volna szükséges. Remélem, a kutatási tevékenység minden szerző esetében folytatódik, és újabb fejezetek látnak napvilágot a Vitézi Rend és annak egykori tagjainak történetéről.

Bernátsky Ferenc (szerk.):

„Fegyvert, s vitézt éneklek”.

Történetek a Vitézi Rendről.

Hódmezővásárhely, Tornyai János

Múzeum, Könyvtár és Művelődési Központ.
2024.

Jegyzetek

- 1 Tátrai Szilárd: *A Vitézi Rend első évtizedének története*. In: Hadtörténelmi Közlemények 1997/1. 51. o.
- 2 Kerepeszki Róbert: *A Vitézi Rend 1920–1945*. Máriabesnyő, Attraktor, 2013. 13. o.
- 3 Tóth Marcell: *Szegedi vitézek, vitéz szegediek. A Vitézi Rend és Szeged*. Szeged, Areión Könyvek, 2022. 11–12. o.
- 4 Négyesy László: *A Vitézi Rendről II. (1922–1945)*. In: Zádorné Zsoldos Mária (szerk.): *Zounuk. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve 15*. Szolnok, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár, 2000. 265. o.
- 5 Tátrai Szilárd: *A Vitézi Rend története a harmincas évektől a felszámolásig*. In: Hadtörténelmi Közlemények 2000/1. 66–67. o.
- 6 Ezen időszakban csak egy doktori disszertáció keletkezett 1974-ben a József Attila Tudományegyetemen.
- 7 Bernátsky Ferenc: *A vitézavatás száz éve – fejezetek a Vitézi Rend történetéből*. Időszaki kiállítás a Tornyai János Múzeumban, 2021–2022. In: Bernátsky Ferenc (szerk.): *„Fegyvert, s vitézt éneklek”. Történetek a Vitézi Rendről*. Hódmezővásárhely, Tornyai János Múzeum, Könyvtár és Művelődési Központ. 2024. 5–13. o.
- 8 Pallos Lajos – Sallay Gergely: *Csillag és Kereszt. 100 éves a Magyar Érdemrend*. Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum, 2023.
- 9 Rácz Róbert: *A katonai érdemekért adományozott vitézi telkek története Hódmezővásárhelyen*. In: Bernátsky Ferenc (szerk.): *„Fegyvert, s vitézt éneklek”. Történetek a Vitézi Rendről*. Hódmezővásárhely, Tornyai János Múzeum, Könyvtár és Művelődési Központ. 2024. 15–58. o.
- 10 Lásd Tátrai Szilárd: *A Vitézi Rend első évtizedének története*. In: Hadtörténelmi Közlemények 1997/1. 49–83. o.; Tátrai Szilárd: *A Vitézi Rend története a harmincas évektől a felszámolásig*. In: Hadtörténelmi Közlemények 2000/1. 35–78. o.; Négyesy László: *A Vitézi Rendről*. In: Zádorné Zsoldos Mária (szerk.): *Zounuk. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve 14*. Szolnok, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár, 1999. 163–194. o.; Négyesy László: *A Vitézi Rendről II. (1922–1945)*. In: Zádorné Zsoldos Mária (szerk.): *Zounuk. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve 15*. Szolnok, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár, 2000. 187–268. o.; Kerepeszki Róbert: *A Vitézi Rend 1920–1945*. Máriabesnyő, Attraktor, 2013.;
- 11 Lásd Pekár Gyula (szerk.): *Vitézek évkönyve*. I. évfolyam. Budapest, „Vitézek évkönyve”, 1927.; Pekár Gyula: *Vitézek évkönyve*. II. évfolyam. Budapest, „Vitézek Évkönyve”, 1928.; Sényi Pál (szerk.): *Vitézek évkönyve*. III. évfolyam. Budapest, „Vitézek évkönyve”, 1929.; Szécsy Imre – Oszlányi Kornél – Oszlányi József – Farkass Jenő (szerk.): *A tízéves Vitézi Rend 1921–1931*. Budapest, Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 1931.; Hellebronth Kálmán (összeáll.): *A Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve*. Budapest, Urbányi István, 1941.
- 12 Tóth Marcell: *Szegedtől Szegedig – vitéz Csukonyi Ferenc, az Országos Vitézi Szék vezetőjének életútja*. In: Bernátsky Ferenc (szerk.): *„Fegyvert, s vitézt éneklek”. Történetek a Vitézi Rendről*. Hódmezővásárhely, Tornyai János Múzeum, Könyvtár és Művelődési Központ. 2024. 59–98. o.
- 13 Kovács Ferenc: *Darvassy István, az Arany Vitézségi Éremmel kitüntetett hódmezővásárhelyi festőművész ismeretlen arca*. In: Bernátsky Ferenc (szerk.): *„Fegyvert, s vitézt éneklek”. Történetek a Vitézi Rendről*. Hódmezővásárhely, Tornyai János Múzeum, Könyvtár és Művelődési Központ. 2024. 99–142. o.